

Kurier

DZIENNIK POLSKI

Komitetu Kopca Kościuszki

Rzeczpospolita Kościuszkowska

Ogłoszony 24 marca 1794 r. na krakowskim Rynku Akt Powstania, to rodzaj manifestu do narodu, wytyczający ogólny kierunek w jakim zdążać powinni Polacy walczący o wolność pod przewodnictwem Kościuszki. Mimo swej zwięzłości i znacznej ogólnikowości nosi on cechy tymczasowej konstytucji powstańczej, która przyznawała Kościuszcemu na czas trwania wojny pełnię władzy w sprawach wojskowych, ale pośrednio także cywilnych. Naczelnik stawał się zatem kimś w rodzaju zwierzchnika państwa w stanie wojny.

Kościuszkowski i jego misja

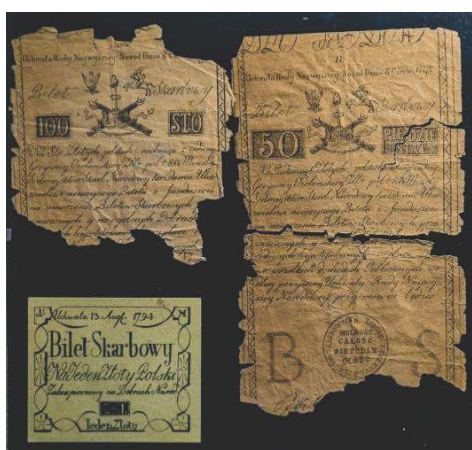
Misja, której realizacji się podjął polegała zatem na sprawnym połączeniu dwu zadań – prowadzenia wojny oraz gruntownej przebudowy państwa. Był to więc czas, w którym pojawił się niekiedy projekt nowej, republikańskiej Polski.

W sprawach społecznych i ustrojowych szedł on znacznie dalej, aniżeli postanowienia trzeciomajowej konstytucji, zbyt zachowawczej dla Kościuszki. Jego mocne przekonania o konieczności uwolnienia chłopów z poddaństwa, zmniejszenia ich ucisku i uczynienia z nich wolnych obywateli wymagały teraz pilnej realizacji, albowiem tylko wolny obywatel mógł być pełnowartościowym żołnierzem. W trakcie trwania całego powstania Naczelnik musiał więc mierzyć się z dylematem – jak pozyskać do walki chłopów, którzy zgodnie z jego wizją mieli decydować o zwycięstwie równocześnie nie osłabiając zaangażowania szlachty.

Zwycięska bitwa pod Racławicami ze znaczącym udziałem w niej chłopskich kosynierów stała się impulsem do działania. W jej następstwie pojawiły się odezwy i apele „za włościanami o ulgę w pańszczyźnie i ludzkie z tymiż obchodzenie się”.

Uniwersał polaniecki

Przyspieszyć i nadać nowy impet rozwiązaniu kwestii chłop-

Tadeusz Kościuszkowski wprowadził do obiegu bilety skarbowe. Były to pierwsze polskie banknoty. Miały m.in. finansować broń armii

skiej miał – wydany przez Kościuszkę 7 maja w obozie w Połańcu – „Uniwersał urządzający powinności gruntowe włościan i zapewniający dla nich skuteczną opiekę rządową, bezpieczeństwo, własności i sprawiedliwość”.

Była to jedna z najważniejszych decyzji Naczelnika, na mocy, której lud otrzymał opiekę rządową. Wszystkie kolejne decyzje oraz inicjatywy w tej sprawie wypływały z jednej naczelnej idei, która zapewnić miała zwycięstwo. „Naprzeciw kupie strwożonych już niewolników postawmy masę potężną swobodnych mieszkańców, którzy o własne szczęście walczą, nie mogą chybić zwycięstwa”.

Obok reform społecznych w Rzeczpospolitej Kościuszkowskiej stworzono nową strukturę władzy państwowej, w której zabrakło miejsca dla monarchii. Najwyższym jednoosobowym jej organem był sam Naczelnik. Drugą naczelną instytucją stała się Rada Najwyższa Narodowa, „doczesna dla Polski i Litwy”, złożona z ośmiu radców i trzydziestu dwu zastępców. Była ona czymś w rodzaju powstającej starych organów państwa.

Terenowymi organami władzy powstańczej stały się nato-

ję bezpośrednią komendą ledwie 5 tysięcy regularnego żołnierza spośród nieco ponad 30 tysięcy, jakie jeszcze pozostały po redukcji wojska przez targowiczan. Oddziały te były jednak rozmieszczone w kilku oddalonych znacznie od siebie garnizonach.

Koncepcja Naczelnika polegała na jak najszybszej ich koncentracji, aby na zabezpieczonym przez nie terytorium przystąpić do formowania nowej armii. Miała to być od początku rewolucyjna armia nowego typu stworzona przez „uzbrojenie generalne” najszerzych mas ludowych. Docelowo akcja ta winna dostarczyć – zgodnie z jego wizją – w pierwszej fazie stu, a docelowo trzystu tysięcy zbrojnych.

Ponieważ jednak nawet najbardziej efektywne działanie nie mogło szybko przysporzyć wyszkolonego i dobrze uzbrojonego żołnierza linowego, dlatego siłę uderzeniową stanowić miała masa, owe „trzysta tysięcy” były tylko szczyt chcieli tego ziemiannie i księża, którym lud powodować się daje”. Po kilku miesiącach odstąpiono od pierwotnej koncepcji ochotniczego zaciągu, pozostawiając jedynie pobór rekruta kantonalnego z dziesięciu dymów. Siłami pomocniczymi, pełniącymi funkcje porządkowe stały się milicje miejskie.

Mimo pozytywnych przykładów na czele z Racławicami nie udało się w czasie ośmiu miesięcy powstania stworzyć armii odpowiadającej potrzebom tocznej walki. Tym nie mniej szacuje się, że przez szeregi powstańcze przewinęło się łącznie około 150 tysięcy żołnierzy, przede wszystkim chłopów.

Organizacja pola walki to także umundurowanie, uzbrojenie, zaopatrzenie w żywność oraz pozostałe wyposażenie niezbędne dla żołnierzy. Wszystko to dopiero łącznie składa się na wysiłek mobilizacyjny państwa. Dominujący nadal feudalny charakter stosunków społecznych, jak też niski poziom relacji ekonomicznych stanowiły trudne do szybkiego przewyższenia ograniczenia dla uru-

chomienia odpowiedniego potencjału militarnego. Największym pozytywnym efektem było wprowadzenie kutej na sztorc kopy oraz łatwej do wykonania pikii dla uzbrojenia drugiego i trzeciego szeregu piechurów.

Bilety skarbowe

Inne jeszcze inicjatywy oraz działania Naczelnika zadziwiają swą rozległością. Podkreślić więc wypada próbę praktycznego odwołania się do zasad tolerancji religijnej celem uzyskania poparcia przez wszystkich niekatolickich mieszkańców Rzeczpospolitej. Dotyczyło to ludności prawosławnej, ale ponadto trzeba odnotować również gesty sympatii kierowane do Izraelitów. To niezmiernie ważny składnik jego wizji przyszłego państwa. Kościuszkowski był bowiem zdecydowanym zwolennikiem nowoczesnego pojmowania narodu w kategoriach terytorialności i obywatelstwa.

Nietuzinkowym pociągnięciem była także odezwa skierowana do żołnierzy rosyjskich wydana w ich ojczystym języku, apelująca do ludzkich uczuć i ukazująca, że i oni są w pewnym sensie ofiarami carskiego samowładztwa. Nie zapominał także o kobietach, do których już w pierwszych godzinach insurekcji zwrócił się z apelem, by wzmacniały patriotycznego ducha swych mężów i braci.

Najmniej zrywkę pamięta się o jego decyzjach natury ekonomicznej, a przecież i takie podejmował, co dowodnie świadczy o jego postawie odpowiedzialności za całokształt spraw państwa. I one nosiły wybitne cechy nowatorstwa jak wprowadzenie do obiegu biletów skarbowych czyli po prostu pierwszych polskich banknotów celem finansowania wysiłku zbrojnego.

Klęska Insurekcji położyła rychły kres budowie Rzeczpospolitej Kościuszkowskiej, jednak leżące u jej podstaw idee oraz wytyczone wówczas kierunki reform będą ważne także dla kolejnych pokoleń Polaków walczących o niepodległość.

Tomasz Gasowski

KALENDARIUM

- **1 CZERWCA, GODZ. 18**
Galeria Malarstwa Polskiego XIX wieku w Sukiennicach – Wykład Piotra Hapanowicza, kustosa MHK, „Szwajcarskie lata Kościuszki, 1815-1817”.
- **8 CZERWCA, GODZ. 18**
Galeria Malarstwa Polskiego XIX wieku w Sukiennicach – „Krakowski pogrzeb i Mogiła Kościuszki” – Wykład wygłosił prof. Mieczysław Rokosz.

- **31 MAJA, SZCZECOCIN**
Wystawa prac uczniów i nauczycieli Szkoły Podstawowej nr 1. Im. Tadeusza Kościuszki w Szczecocinach, zorganizowana z okazji 40-lecia ufundowania sztanu i nadania imienia szkoły. XXIII Rejonowy Konkurs Wiedzy o Tadeuszu Kościuszcze dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych.

JUŻ WKRÓTCE

Kolejne wydania „Kuriera Komitetu Kopca Kościuszki”

26 CZERWCA
31 LIPCA
28 SIERPNIA
25 WRZEŚNIA
13 PAŹDZIERNIKA
30 PAŹDZIERNIKA
27 LISTOPADA

„Kurier” zawsze w ostatni poniedziałek miesiąca, z wyjątkiem 13 października (wydanie specjalne)